

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของฝ่ายปกครอง:
กรณีศึกษากำหนด ผู้ใหญ่บ้านอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี*

The participation development of State Officials of Administrative authority:
A case study of the Subdistrict and Village Headman Curriculum
in Srimahaphot district Prachin-buri province

อรรถลักษณ์ พันนังศรี**

Attalak Punnungsri

6514830040@rumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาระดับท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา รวมไปถึงศึกษาทางแก้ไขปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 3 คน ผลการศึกษาพบว่า การเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นผู้นำที่ดี มีความมั่นใจในการทำงาน ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการติดต่อสื่อสารหรือประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน มีหน้าที่ในการช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากที่สุด ส่วนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า การกำหนดแนวทางในการพัฒนาระดับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะต้องทำงานอย่างเต็มที่ แต่บางครั้งก็ไม่สามารถที่จะทำได้ทุกเรื่อง เพราะการขาดแคลนเรื่องงบประมาณ จุดมุ่งหมายในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน เกิดจากความมุ่งมั่น และความตั้งใจการทำงาน โดยเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง มีการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เป็นระบบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผน และนำไปปฏิบัติ สามารถช่วยพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย และกระจายผลประโยชน์ให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นอันดับแรกได้มากที่สุด

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การพัฒนา; กำนันผู้ใหญ่บ้าน

Keyword : participation; development; Subdistrict and Village Headman

*บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของฝ่ายปกครอง : กรณีศึกษากำหนด ผู้ใหญ่บ้านอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

**นักศึกษาลัทธิรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทนำ

การวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของฝ่ายปกครอง: กรณีศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นความสนใจอย่างยิ่งของผู้วิจัย ด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นสถาบันที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน และยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน เปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญของการปกครอง โดยเป็นผู้ช่วยเหลือทางราชการ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในฐานะที่เป็นผู้นำตำบล หมู่บ้าน ที่มีบทบาทในการประสานประชาชนในพื้นที่ นำแนวนโยบายของรัฐกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ มาปฏิบัติในพื้นที่และเป็นผู้แทนประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ในการติดต่อกับภาคส่วนต่าง ๆ (พรชัย เทพปัญญา, 2560) ซึ่งบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากจะเป็นผู้แทนของรัฐ คือราชการส่วนภูมิภาค ที่ปฏิบัติงานอยู่ในระดับล่างสุดของรัฐ และอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นแล้ว ในขณะเดียวกัน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังถือเป็นผู้แทนประชาชน เป็นผู้นำของชุมชน ซึ่งบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว ส่งผลให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ต้องดูแลทุกข์สุขของประชาชนที่เรียกกันว่า ลูกบ้าน ในด้านต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นของตำบล หมู่บ้าน กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม และทางด้านจิตใจของลูกบ้าน จะเห็นได้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องสวมบทบาทสองด้านพร้อมกัน คือ กิ่งข้าราชการประจำและกิ่งข้าราชการการเมืองในระดับท้องถิ่น โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญของการปกครองในส่วนท้องถิ่น และเป็นตัวแทนของกระทรวงมหาดไทย ในการเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ช่วยเหลือทางราชการ บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแก่ประชาชน ประสานประชาชนในพื้นที่ และนำแนวนโยบายของรัฐกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ มาปฏิบัติในพื้นที่ รวมทั้งประสานงานกับองค์การพัฒนาเอกชนหรือภาคธุรกิจ ในชุมชน เพราะถือว่าเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนมากที่สุด กฎหมายที่ให้อำนาจหน้าที่แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คือพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2457 โดยระบุอำนาจหน้าที่ ไว้ ดังนี้ (คู่มือปฏิบัติงานสำหรับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปีพ.ศ. 2555 กรมการปกครอง, 2555 หน้า 47)

1. การใช้อำนาจหน้าที่ปกครองราชการ ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่และเป็นหัวหน้าของราชการในหมู่บ้านของตน สามารถอำนวยความสะดวกและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย การสร้างความสามัคคีและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่นที่ประสานหรืออำนวยความสะดวกแก่ราชการในหมู่บ้านในการติดต่อ หรือรับบริการกับส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รับฟังปัญหาและนำความเดือดร้อน ทุกข์สุขและความต้องการที่จำเป็นของราชการในหมู่บ้าน แจ้งต่อส่วนราชการของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การแก้ไขหรือช่วยเหลือให้การสนับสนุน ส่งเสริม และอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่หรือการให้บริการส่วนราชการ โดยกระทำตนให้เป็นตัวอย่างแก่ราชการที่ได้แนะนำ ปฏิบัติตามภารกิจหรืองานอื่นตามกฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของทางราชการหรือตามที่กระทรวง ทบวงกรม หน่วยงานอื่นของรัฐผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอมอบหมาย (ม.27)

2. หน้าที่ด้านกิจการสาธารณะประโยชน์ ได้แก่แจ้งให้ราชการให้ความช่วยเหลือให้กิจการสาธารณะประโยชน์ เพื่อบำบัดป้องกันภัยอันตรายสาธารณะ อันมีมาโดยฉุกเฉิน รวมตลอดทั้งการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบภัย (ม. 27 ข้อ 8) ร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการดูแลรักษาและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน และสิ่งซึ่งเป็นสาธารณประโยชน์อื่นอันอยู่ในตำบลนั้น (ม.40)

3. ด้านการประสานและปฏิบัติงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ร่วมในการวางแผนพัฒนาตำบล ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำ และประสานแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2546 และการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดประชาคมในเขตพื้นที่ และเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง บทบาทในฐานะเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา ในการปฏิบัติหน้าที่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) บทบาทในฐานะตัวแทนอำนาจรัฐ ที่ต้องดูแลงานของทุกกระทรวง ทบวงกรม ที่จะต้องปฏิบัติงานในพื้นที่ตำบล หมู่บ้าน

จากที่กล่าวมาข้างต้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองระดับท้องถิ่น เป็นกลไกสำคัญที่นำนโยบายจากจังหวัดและอำเภอมาสู่ประชาชน และนำปัญหาจากประชาชนสะท้อนกลับมาสู่หน่วยงานรัฐ บทบาทหน้าที่ในฐานะ

ผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2505 ความว่า “...ท่านเป็นผู้ที่ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับราษฎรในท้องที่ของท่านอย่างใกล้ชิด ย่อมเข้าใจชีวิตจิตใจและความต้องการของเขาเหล่านั้นได้ดีกว่า ผู้ที่อยู่ห่างไกลราษฎรย่อมหวังพึ่งท่าน เมื่อมีความเดือดร้อน ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลาย จะเอาใจใส่ดูแลความเป็นอยู่ของเขาให้มาก และทำตัวเองให้สมกับตัวอักษรหน้าหมวกเครื่องแบบของท่านที่ว่า บำบัดทุกข์ บำรุงสุข...”

กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้นำ อาจใช้พฤติกรรมส่วนตัวของบุคคลที่จะชักนำกิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Shared Gold) หรือเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำ (Leaders) และผู้ตาม (Follows) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Shared Purposes) หรือเป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่น และให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (ริงสรณ์ ประเสริฐศรี, 2551) ใช้ภาวะผู้นำ การสร้างแรงจูงใจ จูงใจ ความสามัคคี สร้างค่านิยม วัฒนธรรมให้กับสมาชิก เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อน (คณพศ สิริพิเลิศ, 2550) ถือเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในท้องที่ที่ตนมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ในการพัฒนาชุมชนหรือท้องที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานของการทำความเข้าใจชีวิต จึงนับได้ว่าเป็นการศึกษาภาคชีวิต และเป็นการศึกษาที่มีความต่อเนื่องกันไปตราบเท่าอายุขัยของแต่ละบุคคลนั้น แสดงว่า การพัฒนาท้องที่นั้นไม่มีที่สิ้นสุด แต่จะหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามความต้องการและสถานการณ์ของชุมชน และเป็นกระบวนการให้ความรู้แก่คนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้เลือกใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์มากที่สุด ทั้งต่อตนเองและชุมชน สามารถตัดสินใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จ กระบวนการพัฒนาชุมชน จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย จึงจะประสบผลสำเร็จ (พูนศักดิ์ ฐาภาณิสกุล 2551 อ้างถึงใน สุธาวิ กลิ่นอุบล, 2562)

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะผู้นำต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องที่ แนวทางการพัฒนาระดับท้องที่ รวมไปถึงศึกษาทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งได้รับคัดเลือกให้เป็นกำนันแทนของคำ จำนวน 2 คน และได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่น จำนวน 1 คน โดยกำนันแทนของคำและผู้ใหญ่บ้านดีเด่น คือ ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยหลักเกณฑ์การแบ่งชั้นรางวัลกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2546 เพื่อยกย่องเชิดชูเกียรติกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจ เสียสละ และทุ่มเทความรู้ ความสามารถในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้แก่พี่น้องประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยอำเภอศรีมหาโพธิ เป็นอำเภอในจังหวัดปราจีนบุรี แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 10 ตำบล 90 หมู่บ้าน ปัจจุบันเป็นแหล่งพื้นที่อุตสาหกรรมแห่งใหญ่ในภาคตะวันออก ประกอบไปด้วย 2 นิคมอุตสาหกรรม คือ นิคมอุตสาหกรรม 304 และสวนนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ ปราจีนบุรี มีประชากร 85,988 คน (กรมการปกครอง, 2566)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี
3. เพื่อศึกษาการแก้ไขปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องที่ของฝ่ายปกครอง: กรณีศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้านอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป โดยการรวบรวมจากเอกสาร ได้แก่ ศึกษาลักษณะ รูปแบบ

วิธีการจากตำรา หลักการ ทฤษฎี หนังสือทั่วไป ได้แก่ ตำรา คู่มือ เอกสารประกอบการบรรยาย วารสาร สิ่งพิมพ์ เอกสารของทางราชการ เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติ นโยบาย ประกาศ ระเบียบ คำสั่ง คู่มือการปฏิบัติงาน เป็นต้น รวมถึงเอกสารทางวิชาการ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแบบสอบถาม บทความวิจัย งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เป็นงานที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนั้น ๆ อย่างละเอียด ตลอดจนเนื้อหาสาระสำคัญและผลงานที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น 2) ด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Guidelines) อย่างเป็นทางการ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเชิงลึก ที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ที่มีคำถามชุดเดียวกันและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวแทน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระดับท้องถิ่น ที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่น และ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความรู้ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นของงานวิจัยได้(วิโรจน์ปกอสกุล, 2566, หน้า 46) คือ กำนันแหบทองคำและผู้ใหญ่บ้านดีเด่น อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรีจำนวน 3 คน ได้แก่ 1) กำนันแหบทองคำ อำเภอศรีมหาโพธิ์ จำนวน 2 คน ได้แก่ นายสายชล สุพรรณ กำนันตำบลหนองโพรง และนายณัฐวุธ ผาสุกเจริญไพบูลย์ กำนันตำบลศรีมหาโพธิ์ 2) ผู้ใหญ่บ้านดีเด่น จำนวน 1 คน ได้แก่ นายสงคราม ธรรมะ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 บ้านมาบเหียง ตำบลหนองโพรง

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์ดังนี้ 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาแยกประเด็นในแต่ละประเด็น 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบข้อที่เหมือนและข้อแตกต่าง ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ก่อนจะนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาแยกประเด็นคำถาม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกับข้อมูลจากเอกสาร เพื่อจะนำข้อมูลนั้นไปใช้ในการอภิปรายผล 4) นำข้อมูลที่ได้จากการเปรียบเทียบ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ 5) นำข้อมูลที่ได้จากการสรุปผลการวิจัยมาตีความ แล้วนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็นองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อย ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของฝ่ายปกครอง ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1981 อ้างถึงใน ประเดิม แพทย์รังษี, 2559) ได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 มิติ ได้แก่

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือกตัดสินใจที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเปรียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ ให้เป็นไปตามระยะคือการตัดสินใจช่วงเริ่มต้นการตัดสินใจในช่วงดำเนินการ และการตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) สามารถหาได้จากคำถามว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด ระดับนี้เป็นการร่วมกันจัดทำกิจกรรม หรือการดำเนินการตามแผน ที่กำหนดไว้ของชุมชน ร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits Sharing) นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย เป็นการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเสมอภาค ผู้ได้รับผลประโยชน์ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยประโยชน์ที่ได้รับจะมีความแตกต่างกันตามสถานภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการได้

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่า การเป็นกำนัน ในฐานะผู้นำระดับตำบล จะมีหน้าที่ในการสร้างความปรองดองสามัคคี ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปกป้องชาวบ้าน ต้องคอยสอดส่องดูแล เพื่อให้การช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน และมีลูกน้องที่ต้องคอยดูแล ซึ่งจะต้องลงมือปฏิบัติงานจริงให้ลูกน้องดูว่าจะต้องทำงานในแต่ละขั้นตอนอย่างไร และต้องช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในตำบล ทำให้เกิดความสามัคคีไม่มีการแบ่งพรรคพวก ซึ่งจะมีการจัดเตรียมทำแผนการทำงานหรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของแต่ละตำบลไว้ล่วงหน้าอยู่เสมอ หรือรับฟังปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการประชุมประชาคม เพื่อแจ้งให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงความเดือดร้อนของชาวบ้านในแต่ละเรื่องหรือในแต่ละชุมชน ถือว่าเป็นหน้าที่หลักของกำนัน ที่จะต้องสร้างความเชื่อมั่น ให้กับผู้ร่วมงานในทุกภาคส่วน และต้องเป็นผู้นำที่ดี มีความมั่นใจในการทำงาน ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องมีทักษะในการติดต่อสื่อสารหรือประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน จะต้องทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ และจะต้องมีการพัฒนาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนให้ได้ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากที่สุด และเติมที่กับการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมลูกบ้าน เพื่อรับฟังปัญหาและประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าต้องแก้ไขอย่างไรต้องไปรับฟังความคิดเห็นหรือสอบถามสารทุกข์สุกดิบ จะทำให้ทราบถึงปัญหาแล้วนำไปสู่การแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานในเชิงรุกโดยเน้นการทำงานเป็นทีม เพื่อทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาในตำบลร่วมกัน เป็นการปฏิบัติงานหรือมีการจัดกิจกรรมหรือทำโครงการต่าง ๆ ในชุมชน ที่มีแบบแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยกำหนดทิศทางในการทำงานที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด แต่สำคัญมากที่สุดในฐานะกำนัน จะต้องรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน อาจจะมีการเรียกประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น หรือวางแผนกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ และทำให้ทุกคนช่วยกันปฏิบัติตามผลของการประชุมที่ออกมา

สำหรับบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของผู้ใหญ่บ้าน จะต้องช่วยบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับพี่น้องทุกคนในหมู่บ้าน รวมทั้งการปฏิบัติงาน และจัดการกับกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ และให้มีความต่อเนื่อง ปลูกฝังความคิดให้ชาวบ้านในชุมชน รู้จักในการพึ่งพาตนเอง รวมไปถึงการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน โดยจัดเป็นบันได 3 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 การสร้างงาน ในการทำการเกษตรเพื่อกินในครัวเรือน แล้วขยายผลต่อไปในขั้นที่ 2 คือ การทำการเกษตรในเชิงพาณิชย์ จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น เพื่อที่นำสินค้าต่าง ๆ ที่ผลิตได้ออกมาจำหน่าย ทำให้เกิดบันไดในขั้นที่ 3 คือ การเชื่อม

เครือข่ายกับหน่วยงานราชการหรือภาคเอกชน เพื่อขอความร่วมมือในการจัดจำหน่ายสินค้า จนกระทั่งเกิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน และอาจจะได้รับทุนจากกองทุนต่าง ๆ ที่มีการคิดอัตราดอกเบี้ยในราคาถูก ดังนั้น ในการที่จะเป็นผู้นำหมู่บ้านที่ดี จะต้องเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น สามารถบริหารความขัดแย้ง ที่เกิดจากกระบวนการทำงานในพื้นที่ได้ ช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานของหมู่บ้านให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ ประสานงานในกิจการของหมู่บ้านและตำบลได้เป็นอย่างดี รวมทั้งรับฟังข้อเสนอหรือแนะแนวการทำงานให้กับชุมชน เพื่อนำพาประชากรในหมู่บ้านร่วมกันทำกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ ทำให้หมู่บ้านเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง สามารถพึ่งตนเองได้ และประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้จากการทำเกษตรกรรมให้เป็นที่รู้จัก และเกิดยอมรับจากบุคคลทั่วไป สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านในชุมชน และต้องสร้างความสุขให้กับชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งสร้างความพอใจในการปฏิบัติงาน เพราะสามารถนำมาเป็นกำลังใจในการทำงานต่อไปได้ รวมทั้งเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้มีความพร้อมในการดำเนินการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไป

2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่ากำนันกำหนดแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากเราเป็นผู้นำ ต้องการที่จะพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนไม่ว่าจะเรื่องเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด ปัญหาความยากจนหรือด้านอื่น ๆ ซึ่งจะต้องทำงานอย่างเต็มที่ แต่บางครั้งก็ไม่สามารถที่จะทำได้ทุกเรื่อง เพราะการขาดแคลนเรื่องงบประมาณแต่ถ้าจะต้องแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน จะต้องหาเงินสนับสนุนเพิ่มเติมในบริบทนั้น ๆ ว่าพอจะมีงบประมาณตรงไหนที่พอจะสรรหามาช่วยเหลือได้ก่อนบ้าง ซึ่งนโยบายที่จะต้องนำงบประมาณจากอื่นมาช่วยเหลือเรื่องเร่งด่วน จะต้องดูก่อนว่าผิดระเบียบหรือไม่ ดังนั้น สิ่งที่ทำเพราะต้องการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน เกิดจากความมุ่งมั่น ความตั้งใจการทำงานที่ต้องการช่วยเหลือจริง ๆ โดยเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลังในแต่ละด้าน ซึ่งในการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จะมีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของแต่ละหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหา เพราะการจัดทำแผนต้องการสะท้อนการแก้ไขปัญหาให้กับหมู่บ้านอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีตัวแทนผู้นำชุมชนเข้ามาประชุม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และจัดทำเป็นแผนการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณไว้ใช้ประโยชน์ในการป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผนและนำไปปฏิบัติ สามารถช่วยพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย และกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาให้ทั่วถึง และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน สามารถสร้างแหล่งรายได้นอกเหนือจากรายได้หลัก เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถอยู่รอดและประกอบอาชีพได้ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนได้ในอนาคต เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับทุก ๆ คน

สำหรับแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านของผู้ใหญ่บ้านในอนาคต มีการวางแผนไว้ว่า จะให้โอกาสกับคนรุ่นใหม่ ที่มีความรู้ ความสามารถ เข้ามาบริหารงาน โดยการนำเอาแนวทางที่เคยพัฒนาท้องถิ่นแล้วประสบความสำเร็จ มาปรับใช้ให้เหมาะกับยุคสมัย เพื่อต่อยอดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น และเหมาะสมกับสถานการณ์ในยุคสมัยนั้น ๆ รวมทั้งมีการส่งเสริมความสามัคคี โดยใช้กิจกรรมการรวมกลุ่มอาชีพ การจัดประชุมอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านหรือผู้นำแต่ละกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และการใช้วัฒนธรรมประเพณีเป็นตัวกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ ให้เกิดความสามัคคีปรองดองอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น แม้กระทั่งการสานต่อโครงการ ต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาชมรมผู้สูงอายุ โครงการจัดตั้งศูนย์จัดการกองทุนชุมชน เป็นต้น ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านสำหรับผู้ใหญ่บ้านคนต่อไป จะมีแนวทางที่ชัดเจน มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ เข้ามาร่วมพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาต่อยอดโครงการต่าง ๆ ให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ และเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากขึ้น

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาระดับท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่า การพัฒนาระดับท้องถิ่น เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรค จะต้องมีการประเมินนโยบาย ตั้งแต่มีการดำเนินการกิจกรรม ได้มีการปฏิบัติอย่างถูกต้องหรือไม่ มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงานสูงต่ำเพียงไร มีปัญหา อุปสรรคหรือข้อบกพร่องเกิดขึ้นอย่างไรหรือไม่ มีการเบี่ยงเบนไปจากนโยบายที่วางไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ ถ้ามีการเบี่ยงเบนก็จำเป็นต้องแก้ไขให้ถูกต้องต่อไป นอกจากนี้ ในขณะที่มีนโยบายนั้นออกมาอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ขึ้นได้ อาจต้องมีการปรับปรุงกิจกรรมหรือโครงการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าว การประเมินนโยบายที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือมีผลเสียหรือมีผลประโยชน์ต่อชาวบ้านทั้งชุมชน เพราะการประเมินผลนโยบายในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ จะทำให้ทราบว่า การปฏิบัติตามนโยบายสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่

ปัญหาปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดมากขึ้นในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนมากเป็นด้านการบริการประชาชน ที่ได้รับปัญหาความเดือดร้อน และไม่ได้รับความเสมอภาค โดยจะใช้นโยบายในการแก้ไขปัญหา คือ จะช่วยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลืออย่างรวดเร็ว

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่า การเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องเป็นผู้นำที่ดี มีความมั่นใจในการทำงาน ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะในการติดต่อสื่อสารหรือประสานงานกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน มีหน้าที่ในการช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ช่วยเหลือและทำประโยชน์ให้กับชุมชนมากที่สุด จัดเตรียมทำแผนการทำงานหรือการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ไว้ล่วงหน้าอยู่เสมอ รับฟังปัญหาหรือความเดือดร้อนของชาวบ้าน และพัฒนาตนเองและพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนให้ได้ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่น เพื่อชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ และเต็มใจกับการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมลูกบ้าน เพื่อรับฟังปัญหาแล้วนำไปสู่การแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานในเชิงรุก ที่มีแบบแผนและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยกำหนดทิศทางในการทำงานที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด ปฏิบัติงานและจัดการกับกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจ รวมทั้งปลูกฝังความคิดให้ชาวบ้าน รู้จักการพึ่งพาตนเอง รวมไปถึงการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน เพื่อสร้างความสุขให้กับชาวบ้านในชุมชน และสร้างความพอใจจากผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้มีความพร้อมในการดำเนินการกิจกรรม เพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าสืบต่อไปสอดคล้องกับแนวความคิดของนิยาม พัฒนาศรี และพรเพ็ญเพชรสุขศิริ (2564.) ศึกษาเรื่อง บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในจังหวัดนครปฐมพบว่า บทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในตำบล ตอบสนองความต้องการของชาวบ้าน ติดตามสอดส่องดูแล และประสานการปฏิบัติงานหน่วยงานต่าง ๆ ลงมือทำงานจริง ซึ่งมีภาวะความเป็นผู้นำและคุณสมบัติของผู้นำมากที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่า การกำหนดแนวทางในการพัฒนาระดับท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะต้องทำงานอย่างเต็มที่ แต่บางครั้งก็ไม่สามารถที่จะทำได้ทุกเรื่อง เพราะการขาดแคลนเรื่องงบประมาณจุดมุ่งหมายในการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน จะเกิดจากความมุ่งมั่น และความตั้งใจการทำงาน โดยเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง จะมีการจัดทำแผนเพื่อพัฒนาท้องถิ่น อย่างเป็นระบบ และนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และกำหนดความต้องการของชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผนและนำไปปฏิบัติ สามารถช่วยพัฒนาท้องถิ่นให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย และกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาให้ทั่วถึง และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข

ในการดำเนินการได้ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน สามารถสร้างแหล่งรายได้นอกเหนือจากรายได้หลัก เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นสามารถอยู่รอดและประกอบอาชีพได้ และสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับชุมชนได้ในอนาคต เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับทุก ๆ คน เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ เข้ามาร่วมพัฒนาท้องถิ่น โดยการนำเอาแนวทางพัฒนาท้องถิ่นที่ มาปรับใช้ให้เหมาะกับยุคสมัย เพื่อต่อยอดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น สำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ และเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้มากขึ้น และจะต้องมีการกำหนดแนวทาง และการวางแผนอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ กรธวัช ปทุมยา (2564) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา: พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในพัฒนาระดับท้องถิ่น โดยภาพรวมในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการวางแผน รองมา คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ตามลำดับ และผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า การมีส่วนร่วมในการปกครองส่วนท้องถิ่นต่างกันในทุกด้าน ๆ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05และสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1981 อ้างถึงใน ประเดิม แพทย์รังษี, 2559) ได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 แบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการของการตัดสินใจประการแรกสุด การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3. การพัฒนาระดับท้องถิ่น ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อำเภอศรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

พบว่า การพัฒนาระดับท้องถิ่น เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรค จะต้องมีการประเมินนโยบายตั้งแต่มีการดำเนินการกิจกรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานสูงต่ำเพียงไร มีปัญหาและอุปสรรคหรือข้อบกพร่องเกิดขึ้นอย่างไรหรือไม่ มีการเบี่ยงเบนไปจากนโยบายที่วางไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ ดังนั้น การประเมินนโยบายที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือมีผลเสียหรือมีผลประโยชน์ต่อชาวบ้าน เพราะการประเมินผลนโยบาย จะทำให้ทราบว่า การปฏิบัติตามนโยบายสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ส่วนปัญหาปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดมากขึ้นในการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนมากเป็นด้านบริการประชาชน ที่ได้รับปัญหาความเดือดร้อน และไม่ได้รับความเสมอภาค โดยจะใช้แนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ จะช่วยประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลืออย่างรวดเร็วซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ฌรัชชอร์ ศรีทอง (2558) ได้นำเสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจ กำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการแนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ และแรงงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือ ประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันได้และสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1981 อ้างถึงใน ประเดิม แพทย์รังษี, 2559) ได้จำแนกรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งองค์ประกอบหลัก และองค์ประกอบย่อย ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับท้องถิ่นของฝ่ายปกครอง ของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือกตัดสินใจคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกประการแรกสุดที่ต้องกระทำ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ ให้เป็นไปตามระยะ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) สามารถหาได้จากคำถามว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เป็นการร่วมกันจัดทำกิจกรรมหรือการดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ของชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ 3) การมีส่วนร่วมในการรับ

ผลประโยชน์ (Benefits Sharing) ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ที่จะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างเสมอภาค 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าร่วมตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินกิจกรรม ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่เพียงพอ เพื่อให้ชุมชนได้รับทราบปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการ และหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขในการดำเนินการได้

ข้อเสนอแนะ

1) แนวโน้มบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามสถานะทางกฎหมายการปฏิบัติงานภายในพื้นที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในสถานะของเจ้าพนักงานปกครองส่วนท้องถิ่น ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองมีภารกิจงานที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องรับผิดชอบ 3 ภารกิจหลัก ๆ คือ

1.1) ภารกิจในฐานะเจ้าพนักงานปกครองท้องถิ่น

1.2) ภารกิจในฐานะผู้นำชุมชนในการให้บริการลูกบ้าน

1.3) ภารกิจในด้านเป็นผู้สนับสนุนหน่วยราชการและองค์กรอื่น ๆ อยู่ในลักษณะของผู้ประสานเชื่อมโยงระหว่างหน่วยราชการ กับประชาชนในพื้นที่มากกว่าจะเป็นผู้ปฏิบัติเองโดยตรง

2) แนวโน้มบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะตัวแทนของภาครัฐกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นเจ้าพนักงานปกครองของรัฐ ที่เป็นตัวแทนของทางราชการในการบริหารงานต่าง ๆ ของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย ตามสายการบังคับบัญชา ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต้องแสดงบทบาทในการตอบสนองงานของรัฐ ในฐานะที่เป็นตัวแทนของทางราชการ ได้แก่

2.1) การประชาสัมพันธ์ข้อราชการต่าง ๆ จากส่วนกลาง

2.2) การอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หรือเป็นผู้ดำเนินการกิจธุระให้

2.3) เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเมื่อทางราชการร้องขอความช่วยเหลือ

2.4) ดูแลทรัพย์สินและสาธารณสมบัติของทางราชการ

2.5) เป็นแหล่งข่าวของทางราชการในกรณีมีสิ่งผิดกฎหมายหรือเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ ดังนั้นหากพิจารณาแนวโน้มบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะตัวแทนของภาครัฐแล้วยังคงมีความสำคัญอยู่มาก

3) แนวโน้มบทบาทหน้าที่และภาวะผู้นำของกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะผู้นำชุมชนสภาพของเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันทำให้บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในภารกิจด้านบำบัดทุกข์บำรุงสุขไม่อาจตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้มากนักทำให้ความเป็นผู้นำชุมชนของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอดีตเริ่มลดความหมายลงอย่างไรก็ตามกำนันผู้ใหญ่บ้านยังคงทำหน้าที่เป็นปากเสียงให้กับประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ประสานงานกับหน่วยราชการโดยการเสนอความต้องการของชุมชนให้ทางการได้รับทราบตลอดจนถึงการรายงานหรือแจ้งเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับประชาชนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ศึกษาบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในระดับมหภาค เช่น ระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศรวมทั้งเปรียบเทียบระหว่างภาคระหว่างจังหวัดกับสังคมชนบทตามความต้องการของประชาชนของกำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) ศึกษาความสัมพันธ์ของข้าราชการและหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่ส่งผลต่อความคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านโดยมุ่งเน้นในประเด็นการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในบริบทของโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อภารกิจของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อหาข้อเปรียบเทียบในอนาคตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรรวัช ปทุมยา. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงคำพร้อย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรมการปกครอง.(2566).จำนวนประชากร. สืบค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2567, จาก https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php
- นิยม พัฒนศรี, พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2564). บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดนครปฐม. วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น, 7(1): มกราคม-เมษายน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
- ประเดิม แพทย์รังสี. (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณี เทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. (ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พรชัย เทพปัญญา.(2560). นักการเมืองถิ่นจังหวัดชลบุรี. พิมพ์ลักษณ์, นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า, 2549-2560.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2566). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการ PAD 6102 ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต